

MILLE KOHTA SAATE ESITADA AVALDUSE?

- ▶ **Õigustloov akt on põhiseaduse või seadusega vastuolus.** Kui Te leiate, et õigustloov akt ei vasta põhiseadusele või seadusele, saate pöörduda õiguskantsleri poole avaldusega selle põhiseadusele ja seadusele vastavuse kontrollimiseks.

Õiguskantsler kontrollib järgmisi õigustloovaid akte:

- Riigikogu seadused;
- Vabariigi Presidendi seadlused;
- Vabariigi Valitsuse määrused;
- ministrite määrused;
- kohalike omavalitsuste volikogude ning valla- ja linnavalitsuste määrused;
- avalik-õiguslike juriidiliste isikute õigustloovad aktid.

- ▶ **Ametnik rikub Teie õigusi.** Kui leiate, et ametiasutus, ametnik või avalikke ülesandeid täitev eraõiguslik juriidiline isik rikub Teie põhiseaduslikke õigusi ja vabadusi, kohtleb Teid seaduse või hea halduse tava vastaselt (nt on ebaviisakas, ebaõiglane, viivitab vastamisega või on jätnud vastamata, annab puudulikku teavet või valeteavet), saate pöörduda õiguskantsleri kui *ombudsmani* poole avaldusega asutuse või ametniku tegevuse kontrollimiseks.

Õiguskantsler kontrollib järgmisi asutusi:

- riigiasutused ja nende hallatavad asutused (nt ministriumid, ametid, inspeksioonid, maavalitsused);
- kohalikud omavalitsused ning nende hallatavad asutused (nt valla- ja linnavalitsused);
- avalik-õiguslikud juriidilised isikud (nt Haigekassa, Kaitseliit, ülikoolid);
- avalikke ülesandeid täitvad füüsilised isikud (nt notarid, pankrotihaldurid, kohtutäiturid);
- avalikke ülesandeid täitvad eraõiguslikud juriidilised isikud (nt parkimis- või kiirabiteenust osutav aktsiaselts).

- ▶ **Teid on väärkoheldud kinnises asutuses.** Kui leiate, et Teid väärkoheldakse vabadust piiravas asutuses, saate pöörduda õiguskantsleri kui väärkohtlemise ennetusasutuse poole avaldusega asutuse või ametniku tegevuse kontrollimiseks. Väärkohtlemine on piinamine või muu julm, ebainimlik või inimväärikust alandav kohtlemine või karistamine.

Õiguskantsler kontrollib järgmisi kinniseid asutusi:

- laste- ja haridusasutused (nt erikoolid kasvatusraskustega või tervislike erivajadustega lastele);
- hoolekande- ja tervishoiuasutused (nt hooldekodud, lastekodud, psühhiaatriahaiglad);
- kaitseväeosad;
- kinnipidamisasutused (nt vanglad, arestimajad, välja- saatmiskeskus);
- muud kohad, kus isikul ei ole lubatud oma vaba tahte kohaselt lahkuda.

- ▶ **Teie lapse õigusi on rikutud.** Kui leiate, et riigiasutus või muu avalikke ülesandeid täitev asutus või isik on rikkunud Teie lapse õigusi (nt otsus võeti vastu tuginedes valele või ebapiisavale informatsioonile, last koheldi põhjendamatult erinevalt võrreldes teiste sarnases olukorras olevate lastega, tehtud otsust ei põhjendatud), saate pöörduda õiguskantsleri kui *lasteombudsmani* poole avaldusega asutuse või ametniku tegevuse kontrollimiseks.

Õiguskantsler kontrollib järgmisi lastele teenuseid osutavaid asutusi:

- laste- ja haridusasutused (nt lastehoiuasutused, koolid);
- lastele hoolekande- ja tervishoiuteenuse osutajad (nt haiglad, psühhiaatriaosakonnad, lastekodud, sõltuvushäiretega laste rehabilitatsioonikeskused);
- kohaliku omavalitsuse asutused;
- riigiasutused (nt ministriumid, maavalitsused);
- politsei ja alaealiste kinnipidamiskohad;
- muud asutused ja isikud, kes osutavad lastele avalikke teenuseid.

- ▶ **Teid diskrimineeritakse.** Kui leiate, et Teid diskrimineerib füüsiline või eraõiguslik juriidiline isik (nt tööandja) soo, rassi, rahvuse, nahavärvuse, keele, päritolu, usutunnistuse või usulise veendumuse, poliitilise või muu veendumuse, varalise või sotsiaalse seisundi, vanuse, puude, seksuaalse suundumuse või seaduses nimetatud muu tunnuse tõttu, saate pöörduda õiguskantsleri poole, kellel on lepitusmenetluse läbiviimise õigus. Lepitusmenetluseks on vaja mõlema osapoolle nõusolekut. Lepitusmenetluse eesmärk on osapooled ära kuulata, asjaolud välja selgitada ja osapooled lepitada.

- ▶ **Te ei ole rahul kohtuniku tegevusega.** Kui leiate, et kohtunik rikub Teie kohtuasja lahendades ametikohustusi (nt ei ole vastanud järelepärimisele või taotlusele, ei järgi menetlustähtaegasid, käitub ebaviisakalt), saate pöörduda avaldusega õiguskantsleri poole. Õiguskantsleril on kohtunike suhtes distsiplinaarmenetluse algatamise õigus. Õiguskantsler ei või sekkuda õigusemõistmisesse. Kui Te ei ole rahul kohtuotsuse või -määrusega, saate selle vaidlustada seadusega kehtestatud tingimustel kõrgemalseisvas kohtus.

MILLAL ÕIGUSKANTSLER EI SAA TEID AIDATA?

Õiguskantsler ei saa Teie avaldust lahendada, kui:

- küsimus ei kuulu õiguskantsleri pädevusse (nt palute õigusabi);
- avalduse lahendamine kuulub teise ametiasutuse pädevusse (nt selgitustaotlusele vastamine, kriminaalasja algatamine);
- avaldus on eraõigusliku juriidilise isiku (nt aktsiaselts, osaühing) või füüsilise isiku tegevuse kohta, kes ei täida avalikke ülesandeid (v.a diskrimineerimisvaidluse korral);
- avaldusest ei selgu, milles seisneb õiguste rikkumine;
- avalduse aluseks olevas küsimuses on jõustunud kohtuotsus, süüteomenetlust või kohtumenetlust lõpetav määrus või kohtuvälise menetleja otsus vääртеomenetluses;
- avalduse aluseks olevas küsimuses on käimas kohtumenetlus, süüteomenetlus või kohtueelne kohustuslik kaebemenetlus.

Õiguskantsler võib jätta Teie avalduse läbi vaatamata, kui:

- Teil on võimalik esitada vaie haldusakti andjale või kasutada muid õiguskaitsevahendeid (nt pöörduda kohtusse);
- avaldus on esitatud pärast 1 aasta (diskrimineerimisvaidluse puhul 4 kuu) möödumist ajast, mil saite või pidite teada saama oma õiguste rikkumisest;
- õigustloova akti põhiseadusele ja seadusele vastavuse kontrolli küsimuse menetlemiseks puudub oluline avalik huvi.

Kui õiguskantsler jätab Teie avalduse läbi vaatamata, teatab ta Teile sellest kirjalikult 1 kuu jooksul ning selgitab avalduse tagasilükkamise põhjusi ja annab nõu, kelle poole saate oma küsimuses pöörduda.

KUI ÕIGUSKANTSLER TUVASTAB RIKKUMISE?

- ▶ **Kui õiguskantsler leiab, et õigustloov akt on põhiseaduse ja seadusega vastuolus:**
  - võib ta teha õigustloova akti andjale (Riigikogu, Vabariigi Valitsus, minister või kohalik omavalitsus) ettepaneku viia akt põhiseaduse ja seadusega kooskõlla. Õigustloova akti andjal on kohustus esitada oma seisukoht õiguskantslerile 20 päeva jooksul. Kui akti andja nõuet ei täida, pöördub õiguskantsler Riigikohtu poole taotlusega tunnistada õigustloov akt põhiseadusvastaseks või kehtetuks.
  - võib ta teha õigustloova akti ettevalmistajale (nt ministrium) märgukirja eelnõu algatamiseks akti põhiseaduse ja seadusega kooskõlla viimiseks. Märgukirjas toodud soovustega arvestamata jätmise korral võib õiguskantsler pöörduda akti andja poole ettepanekuga. Selle täitmata jätmise korral pöördub õiguskantsler Riigikohtu poole taotlusega tunnistada õigustloov akt põhiseadusvastaseks või kehtetuks.
  - võib ta teha Riigikogule ettekande, et juhtida tähelepanu seaduses esinevatele probleemidele.

- ▶ **Kui õiguskantsler leiab, et avalikke ülesandeid täitva asutuse tegevus ei ole õiguspärane:**

- esitab ta asutusele ettepaneku rikkumise kõrvaldamiseks või soovituse õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks. Kui õiguskantsleri seisukohta või soovitust ei täideta, võib ta esitada ettekande asutuse üle järelevalvet tegevale asutusele, Vabariigi Valitsusele või Riigikogule. Samuti võib õiguskantsler teavitada ajakirjanduse kaudu avalikkust.

- ▶ **Kui õiguskantsler leiab, et kohtunik on toime pannud distsiplinaarsüüteo:**

- koostab ta distsiplinaarsüüdistuse ja saadab selle Riigikohtu juures asuvale kohtunikest koosnevale distsiplinaarkolleegiumile. Kolleegium teeb otsuse, kas mõista kohtunik õigeks või süüdi. Kohtuniku distsiplinaarkorras karistamise õigust õiguskantsleril ei ole.

AVALDUS ÕIGUSKANTSLERILE

Avalduse esitaja ees- ja perekonnanimi: _____

Postiaadress: _____

E-postiaadress: _____

Telefon päevasel ajal: _____

Asutus või õigusakt, mille kontrollimiseks on avaldus esitatud: _____

Võimalikult täpne kirjeldus, kuidas on Teie õigusi rikutud või milles seisneb õigusakti vastuolu põhiseaduse ja seadusega ning kuidas rikub see Teie õigusi (vajadusel kasutage kirjeldamiseks lisapaberit ja lisage asjaolusid tõendavad dokumendid):

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____